

Виходячи з поглядів різних педагогів [3], основні завдання такого творчого уроку, в основі якого лежить активізація уяви та образного мислення, можна сформулювати таким чином:

Стимулювати пізнавальну активність, виявлення чогось нового в звичайному, тобто створювати ситуації для дослідницько-пошукової активності, в основі якої лежить відчуття проблематичності та протиріч;

Стимулювати самостійну постановку питань і проблем, тобто усвідомлення і засвоєння матеріалу через питання;

Сприяти виявленню скритих і явно невидимих, незаданих зв'язків між предметами і явищами, розглядати проблеми з різних точок зору і на цій основі вводити принципи міждисциплінарного підходу;

Формувати вміння прогнозувати можливі наслідки прийнятих рішень;

Висвітлювати навчальні теми, як вправи на активізацію уяви;

Формувати усвідомлену мислиневу діяльність, реалізовану в стратегіях мислення;

Створювати обстановку непрагматичності, коли в ієрархії структури цінностей основною цінністю є людина.

Виходячи з того, що творення чогось нового (будь то ідея, об'єкт, спосіб дії), здійснюється такими базовими стратегіями мислення як комбінування, аналогізування, виявлення нових зв'язків, перенос функції одного об'єкту на інший, - методичні прийоми, основані на цих стратегіях опрацьовані і широко використовуються [2]. Зупинимось на них детальніше, оскільки вони мають певне значення і в роботі вчителя музики:

Комбінація, комбінування - як певний прийом, який активізує художньо-образне мислення, широко застосовується в навчальному процесі, він є своєрідною базою «технікою» уяви, причому комбінації можуть бути найрізноманітнішими, від оригінальних до абсурдних. Однак, займаючись підбором відповідних ознак дитина робить його свідомо керуючись своїм замислом.

Викладені основні вимоги до слова вчителя свідчать про детальну розробку музикантами-педагогами питань інформаційно-емоційного забезпечення музичного сприймання. У них висвітлюються особливості розповідей і бесід про музику, обсяг, зміст і форма вступного слова, підкреслюється необхідність розкриття життєвого контексту художнього світу музичного твору, показується роль учителя в доборі й подачі інформаційного матеріалу тощо.

Список використаних джерел

1. Бабанский Ю. К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса: методические основы. Москва : Просвещение, 1982. 192 с.
2. Богданова І. М. Педагогічна інноватика : навч. посіб. Одеса : ТЕС, 2000. 148 с.
3. Гузій Н. В. Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти : монографія. Київ : НПУ, 2004. 243 с.
4. Ковальчук В. Професійна та світоглядно-методологічна підготовка сучасного вчителя: модернізаційний аналіз. Київ ; Дрогобич : Коло, 2004. 264 с.

Сергій ЧЕРНЕНКО

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПЕДАГОГІВ

Актуальність дослідження зумовлено тим, що інтерактивне навчання як педагогічний феномен дозволяє успішно формувати в студентів «soft skills» – здатність адаптуватися в академічній групі та приймати на себе відповідальність за її діяльність;

вміння встановлювати особистісні контакти, конструктивно обмінюватися інформацією; здатність генерувати і формулювати ідеї, проекти; готовність до виправданого ризику та прийняття нестандартних рішень; вміння чітко й переконливо викладати свої думки, бути небагатослівним, але зрозумілим; здатність ефективно управляти своєю діяльністю та передбачати її наслідки тощо.

Засадничі аспекти інтерактивного навчання розроблено й висвітлено в працях Б. Ананьєва, Л. Виготського, Д. Ельконіна, Л. Занкова, А. Леонтьєва, В. Лозової, С. Рубинштейна та ін. (дослідження активності людини, з'ясування психолого-педагогічних засобів активізації її навчально-пізнавальної діяльності); В. Андрущенко, М. Бахтіна, В. Біблера, О. Бодальова, В. Кемерова, В. Кременя та ін. (визначення її діалогічної сутності, виявлення соціальних і культурологічних закономірностей розвитку); В. Беспалька, Л. Буркової, В. Паламарчук, Г. Селевка, О. Пехоти та ін. (систематизація дидактичних ідей інтерактивного навчання); А. Вербицького, І. Зимньої, Т. Ліцманенко, С. Смирнова, С. Ступіної та ін. (обґрунтування дидактичного інструментарію впровадження інтерактивного навчання в освітню практику) та ін.

Термін «інтерактивне навчання» було введено до понятійно-категоріального апарату педагогічної науки в 90-их рр. ХХ ст. внаслідок використання дослідницьких здобутків суміжних гуманітарних наук, зокрема соціології – положення символічного інтеракціонізму, рольових теорій і теорій референтної групи (Г. Блумер, М. Кун, Дж. Мід та ін.) та гуманістичної психології (А. Маслоу, К. Роджерс, Д. Морено та ін.). Доцільно також зауважити, що деякі дослідники пов'язують розробку ідей інтерактивного навчання з початком розвитку мережі Інтернет, а тому поняття «інтеракція» розуміється ними як взаємодія людини-користувача з комп'ютерними програмами, інформаційними базами даних і суб'єктами управління цими програмами [4].

Щодо усвідомлення сутності інтеракції важливими, на нашу думку, є наукові здобутки М. Бахтіна. Дослідник розкрив «принцип діалогу», який набуває конкретного змісту залежно від сфери застосування (свідомість, культура, мова тощо). Тож його емоційно-вольова спрямованість у вимірі «Я – Інший» виступає головною умовою такої взаємодії – «діалогу на вищому рівні», який перетворюється у взаєморозуміння і, безумовно, забезпечує конструктивність у вирішенні проблеми [2]. Наслідуючи ідеї М. Бахтіна, С. Артур розглядав діалог як визначальну ознаку існування людини в системі «Ти – Я». На його думку, особистість не може самоідентифікуватися в оточуючому світі, не порівнюючи себе з іншими людьми. Учений стверджував, що діалог – це найдовший «шлях до самого себе» для кожного з суб'єктів взаємодії на засадах взаємності, рівності, відкритості, тобто на основі глибоких міжособистісних відносин [1].

Узагальнення теоретичних розробок з досліджуваної проблеми (В. Бакіров, Н. Волкова, В. Луговий, Г. Онкович, І. Прокопенко та ін.) доводить, що інтерактивне навчання – це навчання, побудоване на психології людських взаємин і взаємодії студентів з навчальним оточенням, яке водночас виступає сферою засвоєння їхнього професійного досвіду; це процес пізнання через спільну діяльність, діалог і полілог. Аналіз педагогічного досвіду переконує, що до переваг інтерактивного навчання варто віднести: усвідомлення студентами включеності в педагогічний процес; розвиток в них особистісної рефлексії; формування активної суб'єктної позиції (думки, оцінки, відношення тощо) в пізнавальній діяльності; зміна поведінки та інтеріоризація моральних норм і правил спільної діяльності; розвиток навичок спілкування; підвищення когнітивної, соціальної та фізичної активності; формування академічної групи як єдиного навчального колективу; стимулювання пізнавального інтересу й фасилітативних процесів у ході навчальної роботи студентів; розвиток у них навичок аналізу та самоаналізу на тлі групової рефлексії; формування мотиваційної готовності викладачів і студентів до міжособистісної взаємодії не лише в навчальних, але й у професійних ситуаціях.

В інтерактивному вимірі можуть проводитися як практичні (семінарські) заняття, так і лекції. Серед останніх, приміром, можуть бути виділені такі форми: 1) проблемна лекція (викладач на початку і в процесі викладу дидактичного матеріалу презентує проблемні педагогічні ситуації і залучає студентів до їх аналізу; долаючи суперечності, студенти формулюють висновки, які викладач повинен повідомити в якості нових знань); 2) лекція із запланованими помилками або лекція-провокація (після оголошення теми лекції викладач повідомляє, що в її змісті буде зроблено певну кількість помилок різного типу: змістові, методичні, поведінкові тощо; студенти по завершенню лекції повинні назвати помилки викладача); 3) парна лекція (передбачає роботу двох взаємодіючих між собою та з аудиторією викладачів, які читають лекцію за однією темою; у діалозі викладачів і студентів здійснюється постановка проблеми, її аналіз, висунення гіпотез, їх спростування або підтвердження, вирішення виникаючих протиріч і пошук рішень); 4) лекція-візуалізація (подання викладачем дидактичного контенту супроводжується показом різних малюнків, структурно-логічних схем, опорних конспектів, діаграм тощо за допомогою ТЗН (слайди, відеозапис, дисплеї, інтерактивна дошка та ін.)); 5) лекція «прес-конференція» (викладач просить студентів протягом 2-3 хвилин поставити йому питання (письмово) за оголошеною темою лекції; викладач протягом 3-5 хвилин систематизує їх, починає читати лекцію, включаючи відповіді на поставлені запитання в її зміст); 6) лекція-діалог (зміст подається через низку питань, на які студенти повинні відповісти безпосередньо в процесі лекції).

Характеризуємо провідні форми й методи, використання яких дозволяє зреалізувати ідею інтерактивного навчання. Дискусія – публічне обговорення чи вільний вербальний обмін знаннями, судженнями, ідеями або думками з приводу будь-якого спірного питання, проблеми. Її суттєвими рисами є поєднання взаємодоповнюючого діалогу й обговорення-суперечки, зіткнення різних точок зору, позицій. На нашу думку, найбільш вільною формою дискусії є мозковий штурм (мозкова атака) – універсальний засіб швидкого включення всіх членів навчальної групи в роботу на основі вільного вираження своїх думок з конкретного питання. Мозковий штурм використовується для колективного вирішення проблем при розробці проектів, які передбачають генерацію в групі різноманітних ідей, їх відбір і критичну оцінку.

Гра – це форма діяльності (частіше – спільної діяльності) людей, яка відтворює ті або інші практичні ситуації і систему взаємовідносин, один із засобів активізації навчального процесу в системі освіти. Гра як метод інтерактивного навчання забезпечує можливість: сформувати пізнавальну мотивацію, і тому може бути ефективна на початковій стадії навчання; діагностувати рівень підготовленості студентів (може бути використана як на початковій стадії навчання – для попереднього контролю, так і на стадії завершення – для підсумкового контролю ефективності навчання); оцінити ступінь оволодіння матеріалом і перевести його з пасивного стану (знання) – в активний (вміння), і тому може бути ефективна в якості методу практичного відпрацювання навичок відразу після обговорення теоретичного матеріалу. Гра дозволяє набути навичок прийняття відповідальних і безпечних рішень в навчальній ситуації. Характерною ознакою, що відрізняє рольові ігри від ділових, є відсутність системи оцінювання по ходу гри; 3) організаційно-діяльнісні ігри – форми колективної діяльності, в процесі якої відбувається навчання та проектування нових діяльнісних зразків. Такі ігри проводяться з метою впровадження нової практики в професійно-педагогічній сфері.

Метод проектів – система навчання, при якій студенти набувають знання та вміння в процесі самостійного планування й виконання практичних завдань-проектів, які поступово ускладнюються. Проект – це комплекс пошукових, дослідницьких, розрахункових, графічних та інших видів робіт, виконаних майбутніми вчителями самостійно, але під керівництвом викладача, з метою практичного або теоретичного рішення педагогічної проблеми. У роботі над проектом виділяють кілька етапів:

проблема – планування (проектування) – пошук рішення – продукт – презентація – портфоліо-папка, в якій зібрані всі робочі матеріали проекту (чернетки, денні плани, звіти та ін.) [4]. В основу методу проектів покладена ідея, яка визначає сутність поняття «проект», – його прагматична спрямованість на результат, який можна отримати при вирішенні практично/теоретично значущої проблеми.

Отже, як бачимо інтерактивне навчання відповідає вимогам особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів, оскільки передбачає взаємонавчання (колективне, навчання у співпраці), до того ж, і студент, і педагог (організатор процесу пізнання, лідер групи, фасилітатор, творець умов для ініціативи студентів) є суб'єктами навчальної взаємодії; уможливує відмову від звичної логіки освітнього процесу, а саме: не від теорії до практики, а від формування нового досвіду до його теоретичного осмислення через застосування. Інтерактивна діяльність забезпечує не лише приріст знань, умінь, навичок, способів комунікації, а й розкриття нових можливостей студентів, вона є необхідною умовою для формування компетентностей через включення учасників освітнього процесу в осмислене переживання індивідуальної та колективної діяльності для накопичення досвіду, усвідомлення і прийняття цінностей.

Список використаних джерел

1. Artur S. J. The German and Russian Ideology on M. Bakhtin. London : Routledge, 1997. 213 p.
2. Bakhtin M. M. The dialogical imagination. Oxford : University Press, 1981. 217 p.
3. Капранова Е. А. Интерактивное обучение: концептуальные подходы. *Вестник Полоцкого государственного университета*. 2012. № 7. С. 23–26.
4. Краснов Ю. Э. Современные дискуссии по проблеме «Метод проектов». *Метод проектов*. Минск : РИВШ БГУ, 2003. Вып. 2. С. 197– 221.

Олександр КРИВЕНКО

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІАЛОГІЧНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю розробки ефективних механізмів забезпечення інноваційного характеру розвитку вищої освіти, який визначено Законами України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), Державною програмою «Вчитель» (зі змінами 2011 р.), Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.). У цих документах акцентується важливість упровадження в навчальний процес вищих новітніх засобів з метою реалізації компетентнісного підходу в системі професійної підготовки фахівців, що, у свою чергу, вмотивовує необхідність формування соціального досвіду студентів. Важливу роль у досягненні вказаних орієнтирів відіграє організація діалогічної навчальної взаємодії, оскільки за її умов студент стає суб'єктом пізнавальної діяльності, вступає у взаємодію із викладачем, бере активну участь в когнітивному процесі, виконуючи творчі, пошукові та проблемні завдання.

Узагальнення наукової літератури свідчить, що вітчизняною і зарубіжною педагогікою накопичено значний обсяг теоретичних здобутків щодо забезпечення діалогічного характеру навчальної взаємодії зі студентами. Приміром, сутність навчальної взаємодії розглядали І. Бех, А. Бойко, А. Бодальов, С. Гончаренко, В. Кан-Калик, В. Сухомлинський та ін., поняття і структуру педагогічної комунікації вивчали Н. Бутенко, О. Жирун, М. Заброцький, С. Левченко та ін., різноманітним аспектам формування комунікативної культури педагога присвячені роботи Н. Волкової, Н. Гез,